

Joanna Grabowska

 <https://orcid.org/0000-0001-7030-6580>

 e-mail: jgrabowska@asp.krakow.pl

Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie

 <https://ror.org/02s7fqp87>

Konkursy i nagrody w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie w czasach dyrektury Jana Matejki 1873–1893

Zmiany polityczne w Austrii i powstanie monarchii konstytucyjno-liberalnej przyczyniły się do powstania w 1873 roku samodzielnej Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie. Intensywne starania i liczne postulaty władz autonomicznych Galicji – Sejmu i Wydziału Krajowego do władz centralnych doprowadziły do rozwoju jedynej szkoły sztuk pięknych na ziemiach polskich pod zaborami. Jej rangę podniósł nowo mianowany dyrektor Jan Matejko, który dbał o rozwój artystyczny uczniów, ale także starał się poprawić ich sytuację materialną¹. Ważnym elementem procesu dydaktycznego stały się konkursy z fundowanymi nagrodami pieniężnymi organizowane dla uczniów Szkoły Sztuk Pięknych. Współzawodnictwo traktowano jako sposób motywowania uczniów do nauki i przygotowanie

- 1 Matejko otrzymał nominację na dyrektora Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie 30 sierpnia 1873 roku. Pozostał na stanowisku do śmierci, czyli do 1 listopada 1893 roku.

do udziału w wystawach sztuki. Pedagodzy na podstawie wyników rywalizacji wydawali opinię co do możliwości i zdolności uczniów, a ta w konsekwencji wpływała na kierunek ich edukacji artystycznej. Konkursy wyłaniały najzdolniejszych uczniów, którzy pod okiem Jana Matejki szlifowali swój talent w specjalnie dla nich utworzonym oddziale kompozycyjnym (szkole mistrzów – meisterschuli)².

Temat konkursów w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie nie był do tychczas opracowany. W pierwszych monografiach szkoły autorstwa Władysława Prokescha z 1917 roku i Ludwika Ręgorowicza z 1928 roku nie ma żadnych informacji o tym ważnym aspekcie procesu dydaktycznego³. Trudno też znaleźć komentarze w nielicznych wspomnieniach i pamiętnikach z tego okresu⁴. Jedynie Marian Gorzkowski – sekretarz szkoły – w swoim dzienniku zamieścił dwie krótkie dygresje o przebiegu konkursów⁵. Podobnie w katalogach z wystaw przedstawiających twórczość uczniów Jana Matejki brak spostrzeżeń o konkursach⁶. Uwagi na temat konkursów pojawiają się w monografii Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie⁷. Autor, Emanuel Świeykowski, wskazuje

- 2 W Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie funkcjonował tylko jeden oddział kompozycyjny (*meisterschula*) prowadzony przez Jana Matejkę, przeznaczony dla niewielkiej liczby uczniów (według ewidencji było ich 58). Dyrektor sam podejmował decyzję o przyjęciu ucznia do szkoły mistrzów. Nie funkcjonowało wówczas pojęcie ukończenia studiów. Uczniowie otrzymywali świadectwo za każde zaliczone półroczne. Świadectwo ukończenia studiów (absolutorium) po raz pierwszy wydano w 1920 roku.
- 3 W. Prokesch, *Z dziejów krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych*, Kraków 1917; L. Ręgorowicz, *Dzieje krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych*, Lwów 1928.
- 4 Zob. I. Jabłoński, *Wspomnienie o Janie Matejce*, oprac. M. Treter, Lwów 1912; S. Witkiewicz, *Jan Matejko*, Kraków 1903; L. Lepszy, *Wspomnienie artysty*, Kraków 1895; L. Kowalski, *Pendzlem i piórem*, Kraków [1934]; J. Fałat, *Pamiętniki*, Warszawa 1935.
- 5 Zob. M. Gorzkowski, *Jan Matejko. Epoka od r. 1861 do końca życia artysty z dziennika prowadzonego w ciągu lat siedemnastu*, oprac. K. Nowacki, I. Trybowski, Kraków 1993, s. 86, a także s. 117.
- 6 Zob. *Jan Matejko i jego szkoła*, oprac. T. Grott, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych, katalog wystawy, Kraków 1950; *Artyści ze szkoły Jana Matejki*, oprac. K. Jarmuł, Muzeum Śląskie, katalog wystawy, Katowice 2002; *Czarno na białym. 200 lat rysunku w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych*, oprac. A. Jankowska-Marzec, Muzeum Narodowe, katalog wystawy, Kraków 2019.
- 7 Zob. E. Świeykowski, *Pamiętnik Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie (1854–1904)*, Kraków 1905.

na motywy ustanowienia nagród pieniężnych dla uczniów Szkoły Sztuk Pięknych, przede wszystkim chęć wsparcia ubogiej młodzieży oraz pomoc nowo powstałej szkole⁸. Analogiczne stwierdzenia pojawiają się w opracowaniu *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1816–1895*⁹. Autorzy zwracają uwagę na związki między Szkołą Sztuk Pięknych a fundatorem nagród za prace konkursowe – Towarzystwem Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie¹⁰. Ważnym źródłem informacji jest dołączony do książki wykaz wszystkich uczniów wraz z notkami o otrzymanych nagrodach. Powstały one w wyniku analizy akt znajdujących się w Archiwum Akademii Sztuk Pięknych: ksiąg świadectw uczniów Szkoły Sztuk Pięknych, protokołów posiedzeń dyrekcji i grona pedagogicznego oraz dzienników spraw wychodzących i przychodzących. Wymienione materiały archiwalne stanowią główne źródło do dziejów Szkoły Sztuk Pięknych w czasach Jana Matejki, w tym także procesu dydaktycznego i organizowanych konkursów.

W lutym 1873 roku Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, wypełniając swoje założenia statutowe, postanowiło przyczynić się do kształcenia młodych artystów i ufundować nagrody pieniężne za prace, które uczniowie wykonywali na zadany temat w trakcie ogłaszanych konkursów. Na ten cel Towarzystwo przeznaczało rocznie 200 florenów¹¹. Zdecydowano nagradzać rysunki wykonane z antycznego odlewu, akt akademicki z modelu męskiego, pracę rzeźbiarską oraz zadanie rysunkowe z perspektywy (il. 1). Dodatkowo ufundowano stypendium dla osoby, która ukończyła szkołę a miała zamiar dalej kształcić się za granicą, w wysokości 600 florenów, wydawanych w czterech równych ratach. Druga rata miała być wypłacona po przesłaniu kopii znanego dzieła oraz przedstawieniu

8 Zob. E. Świeykowski, *Pamiętnik Towarzystwa*, s. XL–XLI.

9 *Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1816–1895*, red. J. Dutkiewicz, oprac. J. Jeleniewska-Ślesieńska, W. Ślesieński, A. Załuski, Wrocław 1959.

10 Zob. *Materiały do dziejów Akademii*, s. 207. Na temat związków artystów z Towarzystwem Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie można dowiedzieć się także z korespondencji, jaką prowadził Julian Fałat z Sewerynem Böhmem, sekretarzem Towarzystwa w Krakowie: *Fałat znany i nieznan. Korespondencja z lat 1874–1895*, t. 1, oprac. M. Aleksandrowicz, Bielsko-Biała 2003, s. 51–118.

11 Floren (złoty reński, gulden) moneta monarchii austro-węgierskiej. W 1884 roku Jan Matejko zarabiał miesięcznie 206 złr. W 1892 roku Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie przeznaczyło na nagrody 555 złr. Zob. E. Świeykowski, *Pamiętnik Towarzystwa*, s. XLIV.

arg. 1023
Dyrekcya Tow. Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krak.
na posiedzeniu d. 9. Lutego 1873. r. przegłosowała przy-
znaczenie nagród do dobra wiodącej kształcącej się
w szkole sztuk pięknych uchwałała:

§ 1.

W ciągu każdego roku szkolnego Dyrekcya Tow.
P. P. przyznawać będzie nagrody pieniężne dla
uczniów szkoły sztuk pięknych: w Krakowie - za poro-
zumienie się z katedrą literatury, za wykonanie
pracy na tematach przez Profesorów wyznaczonych.

§ 2.

Temata te będą z następujących przedmiotów:

- a. Rysunek z natury
- b. Rysunek anatomiczny (z żywego modelu)
- c. Wykonanie katedry perspektywicznego
- d. Rzeźba.

§ 3.

Wzwała na powiększenie nagrody wnoszonej przez Dy-
rekcję, wynosząca - wynosić będzie 200. zł.
Nagrody te nie mają być użyte raptem na do-
brą, lecz na wyznaczenie nagród za uściszenie i
pracy.

§ 4.

Proszę o powiększenie summy tej, wychoconej każdej
pozwolęcej mającej się udzielić nagrody należy do
Dyrekcji Tow.

§ 5.

Kolej w jutro mają po szkole następujący konkurs
na wykonanie obrazu, tematem do wykonania
zadania porabiania się Profesorom szkoły; - ułożenie
Lana szkoły zawiadomości Dyrekcji o wykonaniu
pracy uczniów, dla wyrażenia ich zdania, który
po obejrzeniu obrazów i porozumieniu się z Profesora-
miz

1. Uchwała Dyrekcji Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych
w Krakowie podjęta na posiedzeniu 9 lutego 1873 w spra-
wie przyznania nagród dla uczniów Szkoły Sztuk Pięknych
w Krakowie (pierwsza strona), AASP, TA10

zaświadczenia o postępach z miejsca pobytu¹². Powstałe prace przechodziły każdego roku na własność Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych po wystawie, która wieńczyła rok szkolny¹³.

Pierwszy konkurs udało się rozstrzygnąć już w styczniu 1874 roku, a jego tematem było studium rysunkowe z modelu męskiego¹⁴. Na wniosek Jana Matejki kwotę 50 złr podzielono na dwie części. Pierwszą nagrodę i 30 złr otrzymał Seweryn Bieszczad, a drugą i 20 złr Eugeniusz Czemeryński¹⁵. W czerwcu 1874 roku rozstrzygnięto konkurs na rysunek figury anatomicznej według odlewu gipsowego¹⁶. Wykłady o mięśniach (miologia) głosił Ludwik Karol Teichmann, profesor i późniejszy rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Naukę prowadził, wykorzystując szkielet postaci ludzkiej, a także modela – w celu praktycznego ukazania rozmieszczenia i funkcjonowania mięśni. Pierwsze miejsce w konkursie zdobył Jacek Malczewski, a drugie Ferdynand Olesiński¹⁷ (il. 2). Malczewski w grudniu tego roku

- 12 Zob. Fundacje, nagrody 1873–1939, Uchwała dyirekcji Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie podjęta na posiedzeniu 9 lutego 1873 roku w sprawie przyznania nagród dla uczniów Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie, Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie [dalej: AASP], TA10.
- 13 W 1931 roku Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie przekazało do zbiorów Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie 43 nagrodzone rysunki. Zob. Wykaz ofiarowanych rysunków, AASP, TA7.
- 14 Zob. Protokół posiedzenia dyirekcji i profesorów Szkoły Sztuk Pięknych z 3 stycznia 1874 r., AASP, TA171, k. 3–4.
- 15 Informacje na temat uczniów, którzy otrzymali nagrody, pochodzą z protokołów posiedzeń dyirekcji i profesorów Szkoły Sztuk Pięknych 1874–1877, AASP, TA171; a także z Protokołów za Dyrektora Jana Matejki 14 XII 1877–18 XI 1892, AASP, TA112. Wykorzystano także świadectwa szkolne uczniów zebrane w następujących Księgach Świadectw: KS1 1873/1874–1876/1877; KS2 1877/1878–1880/1881; KS3 1881/1882–1883/1884; KS4 1884/1885–1886/1887; KS5 1888/1889–1894/1895. Wiedzę o nagrodzonych uzupełniają dzienniki spraw wychodzących i dzienniki spraw przychodzących: AASP, TB164, TA185.
- 16 Wykorzystywano modele anatomiczne (*écorché*) ukazujące człowieka pozbawionego skóry. Staraniem Jana Matejki wydano podręcznik anatomii dla artystów: W. Łuszczkiewicz, *Nauka o budowie kształtów zewnętrznych ciała ludzkiego*, Kraków 1882. Zob. także: *Anatomia artystyczna: podręcznik akademicki* Władysława Łuszczkiewicza, oprac. J. Wielgut-Walczak, Kraków 2014.
- 17 Zob. Protokół posiedzenia dyirekcji i profesorów Szkoły Sztuk Pięknych z 20 czerwca 1874 r., AASP, TA171, k. 11.

2. Ferdynand
Olesiński,
Studium anato-
miczne mięśni,
Muzeum ASP
w Krakowie,
nr inw. R40

otrzymał jeszcze jeden laur, tym razem za akt akademicki. W tym samym konkursie drugą nagrodę wręczono Alfredowi Daunowi¹⁸.

Z czasem wypracowano stały harmonogram konkursów. W grudniu odbywał się „akt akademicki z modelu”, w podziale na dwie grupy. Przewidziany był dla uczniów z pracowni rysunkowych i dla tych zaawansowanych z pracowni malarskich (tzw. malarni). W lutym i marcu organizowano konkurs dla uczniów trzech oddziałów rysunkowych: studium rysunkowe głowy z antycznego odlewu dla początkujących uczniów i dla starszych – rysunek z figury antycznej. W maju i czerwcu odbywały się konkursy rzeźbiarskie, a na zakończenie roku szkolnego w lipcu rozstrzygano konkurs z perspektywy. Konkurs na rysunek aktu akademickiego trwał trzy dni po trzy godziny, a rysunek figury antycznej przez sześć dni, w sumie osiemnaście godzin. W pracowni podczas konkursu dyżury pełnili pedagodzy: Feliks Szynalewski, Izydor Jabłoński, Władysław Łuszczkiewicz, Florian Cynk i Leopold Löffler¹⁹. Dozorujący mogli robić korekty i czynić uwagi, tak aby rysunki były w pełni wartościowe. Prace oznaczano kolejnymi numerami, zachowując anonimowość autorów. Po skończonej pracy Matejko dokonywał selekcji rysunków i do ostatecznej oceny dopuszczał te najlepsze. Podczas tajnej procedury profesorowie oddawali swoje głosy, wpisując numer rysunku na kartki przygotowane do głosowania. Uczniowie rysowali XIX-wieczne odlewy gipsowe rzeźb antycznych, które dyrektor kupował w Wiedniu, Rzymie, Paryżu, Monachium i w Berlinie.

W zasobie archiwalnym Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie nie zachowały się spisane kryteria, na podstawie których oceniano prace konkursowe. Brak również komentarzy w formie pisemnej, które z pewnością były wypowiedzane podczas przeglądania rysunków i dzieł malarskich²⁰. W protokołach z posiedzeń dyrekcji i grona

18 Zob. Protokół posiedzenia dyrekcji i profesorów Szkoły Sztuk Pięknych z 15 grudnia 1874 r., AASP, TA171, k. 31–32.

19 Florian Cynk niechętnie pełnił dyżur podczas konkursów. Spór Matejki z Cynkiem opisał Gorzkowski. Zob. M. Gorzkowski, *Jan Matejko*, s. 86.

20 Z powodu braku informacji w dokumentach zwróciłam się do prof. dr. hab. Zbigniewa Bajka (kierownika Pracowni Interdyscyplinarnej w Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie oraz jurora konkursów artystycznych) z prośbą o sformułowanie kryteriów, jakimi mogli posługiwać się nauczyciele w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie w czasach dyrektury Jana Matejki podczas oceniania prac konkursowych. Kryteria podaję po konsultacji z Profesorem.

profesorów pojawiają się stwierdzenia określające osobę nagrodzoną: wybitny talent, uzdolniony, gorliwy, pilny. Prace konkursowe określano jako sumiennie wykonane, bądź ściśle przedstawiające temat, albo takie które oddają celujący postęp ucznia. Można przypuszczać, że oceniano warsztat, czyli biegłość w posługiwaniu się narzędziem, nagradzając doskonałość warsztatową. Inne kryterium to ocena formalna, czyli czy praca jest wierna oryginałowi, np. odlewowi z antycznej rzeźby czy pozującemu modelowi. W przypadku kompozycji ważne było właściwe wpisanie motywu w pole obrazu, uzyskanie wrażenia przestrzeni, umiejętne operowanie światłocieniem oraz bogactwo środków. Oceniano precyzję w przedstawieniu natury, i ta wierność naturze mogła być głównym kryterium oceny. Im bliżej wzoru, tym praca była idealniejsza. Uczniowie zaawansowani w nauce mogli być wyróżniani za biegłość warsztatową i oryginalność, czyli za dewiację widzenia, za cechy charakterystyczne dla autora pracy. Wyjątkowe dzieło, oryginalne było ciekawsze z punktu widzenia odbiorcy. System nagradzania przez cały omawiany okres był niezmienny. Przyznawano dwie nagrody pieniężne, nazywane także pierwszym i drugim miejscem, oraz pochwały lub wyróżnienia (pojęcia równoznaczne, wymiennie stosowane), które nie wiązały się z gratyfikacją finansową.

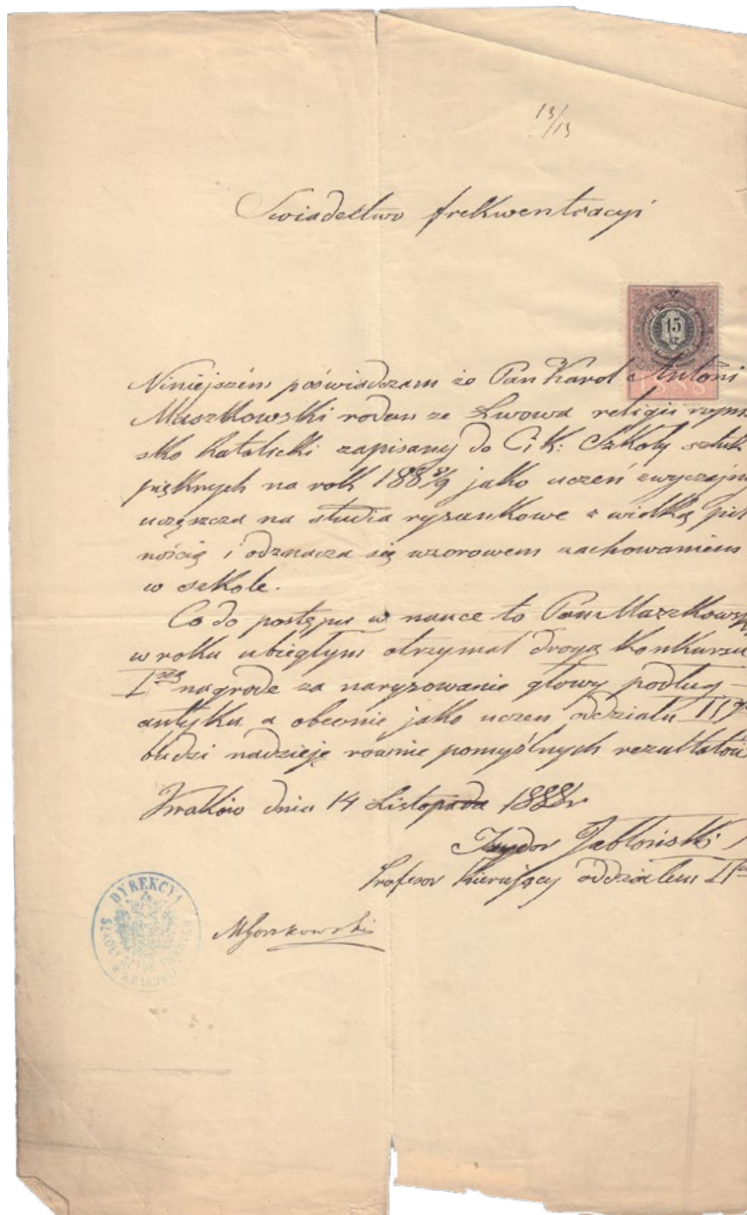
W 1875 roku odbył się konkurs rysunkowy, którego tematem był antyczny odlew głowy Marka Aureliusza naturalnej wielkości. Do rywalizacji przystąpili uczniowie I oddziału rysunkowego prowadzonego przez Feliksa Szynalewskiego. Ten oddany pracy dydaktycznej pedagog zadawał niezliczone ćwiczenia kreślenia głów z odlewów gipsowych, aby przygotować swych uczniów do nauki malarstwa²¹. Pierwsze miejsce zajął Tadeusz Błotnicki, a wyróżnienie otrzymał Witold Urbański. Rok później ogłoszono konkurs na rysunek antycznego odlewu głowy Seneki, za który nagrodę otrzymał Marcei Harasimowicz, a pochwałę Emanuel Hercisz. W 1877 roku uczniowie rysowali głowę Likurga, za którą nagrodzono Wilhelma Moszyńskiego, a wyróżniono Tadeusza Popiela. W kolejnych latach nagrodzono: Antoniego Jezierskiego, Samuela Hirszenberga (il. 3), Ernesta Kiszekę, Karola Maszkowskiego (il. 4).

Uczniowie uczęszczający do II oddziału rysunkowego brali udział w konkursach, których tematem była figura antyczna. Pod kierunkiem Izzydora Jabłońskiego ćwiczyli dokładność i nabierali wprawy w postrzeganiu właściwych cech antyków, ich pięknych form i harmonijnych proporcji. Dzięki rysunkom odlewów gipsowych rzeźb antycznych kształtowali

21 Zob. L. Ręgorowicz, *Dzieje krakowskiej Akademii*, s. 104.

3. Samuel Hirszenberg,
Studium głowy
z antyku,
Muzeum ASP
w Krakowie,
nr inw. R18

4. Świadectwo frekwencji Karola Maszkowskiego z 14 listopada 1888 podpisane przez Izydora Jabłońskiego z adnotacją o zdobyciu przez ucznia I nagrody za rysunek głowy z antycznego odlewu, AASP, TB220

swoje poczucie estetyki klasycznej²². W 1875 roku profesor zaproponował rysunek walczącego gladiatora, za którego nagrodę otrzymał Antoni Stopa, a wyróżnienie Ferdynand Olesiński. Figurę Antinousa rysowano rok później. Wówczas nagrodę otrzymał Władysław Rossowski, a pochwałę Józef Polus. W 1877 roku tematem konkursu była figura Apollina wielkości 24 cali. Wśród jedenastu rysunków za najlepszy uznano ten, którego autorem był Emanuel Hercysz. W kolejnych latach nagradzani byli: Antoni Pielichowski, Stanisław Radziejowski, Leonard Strojnowski i Józef Mehoffer.

Konkurs na akt akademicki z modelu męskiego ogłaszano dla uczniów z pracowni rysunkowych i pracowni malarskich. Prace były osobno oceniane, a nagrodę pieniężną w wysokości 30 złr przyznawano malarzom i 20 złr uczniom oddziałów rysunkowych. W grudniu 1875 roku wygrana przypadła Kazimierzowi Pochwalskiemu, a wyróżnienie Ferdynandowi Olesińskiemu. W niższym oddziale nagrodzono Henryka Kossowskiego, a wyróżniono Władysława Rossowskiego. W 1876 roku konkurs przeprowadzono 4, 7 i 9 grudnia po trzy godziny dziennie. O laury ubiegało się dwiętnastu uczniów. Pierwszą nagrodę otrzymał Stanisław Binkiewicz, a drugą w niższym oddziale rysunkowym Franciszek Machniewicz, który był nagradzany także w kolejnych latach: 1878, 1879 i 1883. W późniejszym okresie nagrody otrzymywali: Marian Wawrzeniecki, Tadeusz Matejko, Leon Rausz, Stanisław Brzostowski i Piotr Niziński. W 1891 roku pierwsze trofeum za studium z modelu zdobył Józef Mehoffer, a drugie, w niższym oddziale przypadło Stefanowi Matejce.

Pod koniec roku szkolnego w lipcu odbywał się konkurs z perspektywy. Przedmiot ten prowadził kierownik III oddziału rysunkowego, Władysław Łuszczkiewicz²³. W programie nauczania uwzględniał, po zasadniczym wykładzie geometrii, naukę perspektywy w rysunku architektonicznym, w malarstwie historycznym i krajobrazie (il. 5). Na wykonanie pracy

22 Zob. *Program nauki rysowania w oddziale II na rok 1884/1885* autorstwa I. Jabłońskiego z dnia 1 sierpnia 1884 r., AASP, TA3.

23 W 1873 roku Łuszczkiewicz przygotował cztery programy nauczania: *Program nauczania rysunku elementarnego i wyższego*; *Program nauczania malarstwa*; *Program wykładów perspektywy*; *Program wykładów anatomii*, AASP TA3. Łuszczkiewicz jest także autorem trzech podręczników do wykładów w krakowskiej Szkole Sztuk Pięknych na temat stylów i form architektonicznych. Na temat działalności pedagogicznej Łuszczkiewicza zob. M. Rzepińska, *Władysław Łuszczkiewicz: malarz i pedagog*, Kraków 1983.

Programm
der Vorlesung über die Perspektiv an
der Akademie der schönen Künste
für das Jahr 18⁷³/₇₄.

Dieses Lesen ist für einen Meister im Grunde
kein Vorrath der Ornamente und Figuren
sein Zeichnen und Malen bildet nicht die
folgende Art vorzutragen sondern: Nach der
Anleitung der Hauptgelehrten der Akademie
ist ein Aufsatz gegeben worden im Beginn
des Lesens künstlerisch gemacht, wobei in der
Folge zu untersuchen ist, ob eine
Anleitung der Hauptgelehrten für Kunstler, eine
andere für geistliche Meister, auf eine andere
für Landeskunstmeister. —

Alle gemacht der Fülle werden in ganzen
Vorlesungen eigenen Vorlesungen für das
Jahr 1873 an das System der Akademien,
auf Anweisung der Punkte der Anweisung
fallend. —

Krakau den 25 Juli 1873.

Lauslaus Luszczkiewicz
S. Professor.

5. Program wykładu perspektywy na rok 1873/74 opracowany
przez Władysława Łuszczkiewicza 25 lipca 1873, AASP, TA3

z perspektywy uczniowie mieli osiem godzin. Na konkurs przeznaczano jeden dzień – od 10.00 do 18.00. Ewentualnie dwa dni po cztery godziny dziennie – od 14.00 do 16.00. Udział w konkursie traktowano jako zaliczenie przedmiotu. Pierwszym, odnotowanym w dokumentach, zadaniem z perspektywy było wykreślenie stall w kościele pod wezwaniem Bożego Ciała w Krakowie. Za tę pracę 28 lipca 1874 roku przyznano nagrodę w kwocie 30 złr Waleremu Krycińskiemu. Drugą nagrodę i kwotę 20 złr wręczono Jackowi Malczewskiemu (il. 6). Wzmiankę pochwalną otrzymał Kazimierz Pochwalski. W następnym roku Stanisław Binkiewicz wykonał rysunek krużganka, a Ferdynand Olesiński fragment wnętrza kościelnego. W 1876 roku zadanie z perspektywy polegało na narysowaniu ogrodzenia dziedzińca szkolnego widzianego z pierwszego okna pracowni rzeźbiarskiej (tzw. rzeźbiarni) z wykorzystaniem oświetlenia słonecznego²⁴. Wówczas za *Fragment muru z bramą wjazdową* pierwszą nagrodę i kwotę 30 złr otrzymał Stanisław Binkiewicz, a drugą nagrodę Edward Lepszy, wyróżnienie Ferdynand Bryll.

W lipcu 1877 roku podano temat konkursu z perspektywy: „narysować perspektywicznie według zasad: widok sieni drugiego piętra od okna na dziedziniec gmachu, w którym obecnie szkoła zostaje w kierunku, który wskaże ślad obrazu kredą na podłodze narysowany. Postacie znajdujące się mają na różnych wysokościach schodów i być widziane przez otwarte drzwi pośrodku drugiej klasy rysunkowej”²⁵. Jan Matejko wykonał szkic tego zadania, który został dołączony do protokołu posiedzenia dyrekcji i profesorów Szkoły Sztuk Pięknych. Uczniowie rozpoczęli pracę pod okiem dozorujących kolejno profesorów w niedzielę 22 lipca o 10.00, a skończyli o godzinie 18.00. Pierwszą nagrodę i 30 złr otrzymał Edward Lepszy, drugą nagrodą i 20 złr uhonorowano Jana Spitzia. Od 1880 roku perspektywę wykładał Jan Rotter, inżynier wykształcony w Wiedniu²⁶. W konkursach organizowanych pod jego kierunkiem nagrody otrzymali m.in.: Antoni Jezierski, Karol Wawrosz, Stanisław Radziejowski, Tomasz Lisiewicz.

24 Szkoła Sztuk Pięknych w Krakowie mieściła się wówczas w budynku dr. Zygmunta Gebharda przy ul. Karmelickiej 63.

25 Protokół posiedzenia Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie z dnia 19 lipca 1877 r., AASP, TA171, k. 163–167.

26 Jan Rotter wydał: *Kilka uwag o doniosłości rysunku dla rękodzielnika*, Kraków 1891; a także *Kilka uwag o dekoracjach artystyczno-przemysłowych*, Kraków 1890.

6. Jacek Malczewski, Stalle kościoła Bożego Ciała, 1874, Muzeum ASP w Krakowie, nr inw. R32

W 1889 roku na wniosek Władysława Łuszczkiewicza zrezygnowano z konkursów z perspektywy, a także z konkursów rysowania głowy z antycznego odlewu. Pozyskane w ten sposób fundusze przeznaczono na nagrody za prace malarskie, które do tej pory były finansowane z prywatnego budżetu Jana Matejki. Pierwszy konkurs dla malarzy odbył się w 1880 roku w podziale na dwie grupy. Mniej zaawansowani z IV oddziału prowadzonego przez Floriana Cynka malowali głowę z modelu²⁷. Bardziej zaawansowani z V i VI oddziału pod kierunkiem Leopolda Löfflera malowali akt akademicki²⁸. Za akt nagrodę otrzymał Franciszek Machniewicz, pochwalną wzmiankę Emanuel Hercisz, a za głowę Adam Badowski i pochwałę Józef Wodziński. W następnym roku wyróżniono Antoniego Zembaczyńskiego i Ferdynanda Brylla. Wzmiankę pochwalną otrzymał Tadeusz Popiel. Ferdynand Bryll zdobył pierwsze miejsce w 1882 roku za studium aktu męskiego, a pochwałę Alfons Borkowski. W 1883 roku rozstrzygnięto konkurs na malowanie aktu i po tajnym głosowaniu nagrodę przyznano Alfonsowi Borkowskiemu, a pochwałę Franciszkowi Machniewiczowi. Za pracę malarską głowy z natury laur otrzymał Waław Pawliszak, pochwałę Henryk Dyrdoń. W kolejnych latach wygrywali: Zdzisław Jasiński, Stanisław Kaczor, Stanisław Witkowski, Tadeusz Matejko, Sylwester Saski. W 1891 roku za namalowanie głowy z natury nagrodzono Karola Polityńskiego.

Konkursy na pracę rzeźbiarską trwały początkowo pięć dni, a od 1881 roku osiem dni po dwie i pół godziny dziennie. Wykonywano kopię głowy z odlewu gipsowego, głowę z natury oraz akt akademicki w rzeźbie. W 1874 roku przyznano dwie nagrody po 20 złr za kopię głowy matki Niobidów dla Antoniego Pisha oraz za głowę najmłodszej córki Niobe wykonaną przez Henryka Kossowskiego (rok później nagrodzonego za figurę). Nagrodę pieniężną w wysokości 30 złr za akt akademicki otrzymał Jan Tombiński – późniejszy autor wizerunku Jana Matejki w postaci popiersia nad portalem przy wejściu do budynku głównego Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie oraz popiersia z brązu znajdującego się w sali senackiej²⁹. Program nauki rzeźby opracowany przez docenta Walerego Gadomskiego

27 Zob. *Program nauki w oddziale IV na rok szkolny 1884/1885* autorstwa F. Cynka z 1 sierpnia 1884 r., AASP, TA3.

28 Zob. *Program nauki malarstwa w oddziale V i VI na rok 1884/1885* autorstwa L. Löfflera z 1 sierpnia 1884 r., AASP, TA3.

29 Zob. J. Tombiński, *Popiersie Jana Matejki*, Muzeum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, nr inw. Rz116.

ograniczał się, na wyraźne polecenie Ministerstwa Oświecenia w Wiedniu, do modelowania głów i figur bez uwzględnienia ćwiczeń kompozycyjnych³⁰. Uczniowie I i II oddziału posługiwali się odlewami gipsowymi i wzorami, a po przejściu tych kursów wykonywali głowy i figury z modelu (akt akademicki)³¹. W 1875 roku za kopię głowy Cyserona nagrodzono Antoniego Pleszowskiego oraz Tomasza Dykasa, który w następnym roku kopiował głowę Karakali. Za kopię głowy Aleksandra Wielkiego nagrodę otrzymał Alfred Daun (w 1877 roku zdobył pierwsze miejsce w konkursie na akt akademicki). Wśród nagrodzonych byli także: Władysław Świerzyński (1877), Antoni Brudny (1879), Józef Proszowski (1883, 1884), Wacław Bębnowski (1889, 1891).

W 1885 roku grono profesorów podjęło decyzję o ufundowaniu wyjątkowej nagrody w postaci medalu dla najlepszych uczniów, którzy wyróżniali się postępowaniem w nauce i pilnością. Postanowiono corocznie przyznawać medal złoty, dwa medale srebrne i dwa brązowe. Rok później w Urzędzie Menniczym w Wiedniu sporządzono na wzór medal, który z jednej strony wyobrażał popiersie najjaśniejszego pana z wieńcem na głowie oraz z napisem przy brzegach: Franciszek Józef cesarz Austrii. Druga strona medalu, otoczona przy samej krawędzi laurowym wieńcem, mieściła napis Szkoła Sztuk Pięknych w Krakowie, nazwisko zasłużonego, u góry gwiazdy w promieniach, a u dołu herb miasta Krakowa. Zdecydowano, że uczniowie będą otrzymywać medale na zakończenie roku szkolnego w lipcu, ale pierwsze rozdano wyjątkowo 4 lutego 1888 roku za prace wykonane w 1886 i 1887 roku. Złoty medal przeznaczony był dla ucznia oddziału kompozycyjnego (zwanego także oddziałem malarstwa historycznego lub *meisterschule*), który Jan Matejko prowadził dla wyłoniionych, szczególnie uzdolnionych uczniów. Pod okiem mistrza wykonywali prace, których tematykę mogli wybrać osobiście, zgodnie z zainteresowaniami. Były to dzieła historyczne, religijne lub rodzajowe. Podczas pracy uczniowie wykorzystywali rekwizyty gromadzone przez dyrektora: kostiumy, zbroje, naczynia, manekiny, odlewy części nóg i łbów końskich. Medale były przyznawane na podstawie ukończonej kompozycji³². Za rok

30 Zob. Odpis reskryptu Ministerstwa Oświecenia z dnia 25 listopada 1879 r., AASP, TA3.

31 Zob. Pismo W. Gadowskiego do Dyrekcji Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie z dnia 17 maja 1881 r., AASP, TA106. Autor przedstawia w nim program nauczania rzeźby.

32 Inne zasady obowiązywały w Akademii Sztuk Pięknych w Monachium, gdzie konkursy rozstrzygano na podstawie szkiców, a potem płacono za ukończenie

ŚWIADECTWO.

Pan *Waszkiewicz Jan* rodem z *Krakowa*
wyznania *22* uczęszczał do *c. k. Szkoły Sztuk pięknych* w Krakowie w *2* półroczu 188 *5/6*
roku szkolnego na Oddział *przemysłowy* i otrzymał następujące stopnie:

	POSTĘP	PILNOŚĆ
Z RYSUNKU		
Z wzorów		
Z ornamentów gipsowych		
„ odlewów części ciała ludzkiego	<i>dobry</i>	<i>dobry</i>
„ antyków głowy		
„ „ figury		
„ głów i półfigur żywej natury		
Z MALARSTWA		
„ antyków wieczorny	<i>niezadowolający</i>	<i>niezadowolający</i>
„ „ dzienny		
„ aktu akademickiego wieczorny		
„ „ „ dzienny		
Z PROB KOMPONOWANIA		
Z martwej natury		
„ głów z natury		
„ figury z natury		
Z MODELARSTWA		
Z modelowania z antyków	<i>dobry</i>	<i>dobry</i>
„ „ z natury żywej		
Z PERSPEKTYWY		
Z Perspektywy		
„ Anatomii		
„ Historii powszechnej i historii cywilizacji	<i>zadowolający</i>	<i>dobry</i>
„ Historii sztuki		
„ Nauki o stylach		

Otrzymał nagrody: *za pracę zadowolający z antyków wieczorny*
Stygodniowa nagroda
Zachowanie się powyższego ucznia było *dobry*
stwierdzamy. Kraków dnia *29 Lipca 1886* co podpisami i pieczęcią

UWAGI:

Dyrektor:

Profesor Oddziału:

Profesorowie:

Jan Stalicki
Feliks Lipiński
Wł. Lipiński
Leopold Lipiński
Stanisław Grot
Janusz Jabłonowski

7. Świadectwo ucznia Szkoły Sztuk Pięknych Jana Waszkiewicza z II pół. 1885/1886, AASP, KS4

1886 medal złoty otrzymał Józef Unierzyski za obraz *Zdjęcie Chrystusa z krzyża*³³. Za 1887 rok medal złoty przyznano Tomaszowi Lisiewiczowi za obraz *Chrystus wychodzący z wieczernika*, a ponieważ autor wówczas przebywał za granicą, nagrodę dostał pocztą. W 1888 roku za kompozycję *Stanisław Oświęcim przy zwłokach Anny* złoty medal przypadł Stanisławowi Bergmanowi. 20 lipca 1889 roku złoty medal otrzymał Wincenty Wodzinowski za namalowanie obrazu rodzajowego pt. *Na swojską nutę*. Wyjątkowo w 1891 roku medal złoty, przeznaczony dla ucznia oddziału kompozycyjnego, odebrał uczeń oddziału rzeźby Wacław Bębnowski za rzeźbę kompozycyjną *Chłopiec grający na piszczałkach*. Medale srebrne i brązowe wręczano za wybitne prace rysunkowe i malarskie, za kompozycje rzeźbiarskie, a także popiersia. W 1893 roku medal brązowy przypadł Leonowi Kowalskiemu za pólakt męski.

Informacje na temat nagród i odznaczeń umieszczano na świadectwach, które wydawano uczniom za każdy zaliczony semestr³⁴ (il. 7). Drugie egzemplarze kompletowano rocznikami i oprawiano w księgi, tworząc zbiór dokumentów, które obecnie należą do najcenniejszych źródeł na temat dziejów uczelni. Wśród nich są świadectwa uczniów najczęściej nagradzanych i wyróżnianych przez Jana Matejkę: Jacka Malczewskiego, Franciszka Machniewicza, Władysława Rossowskiego, Kazimierza Pochwalskiego, Jana Styki, Józefa Unierzyskiego, Włodzimierza Tetmajera. Do najlepszych uczniów zaliczano tych, którzy chlubnie ukończyli Szkołę Sztuk Pięknych w Krakowie, następnie wyjeżdżali za granicę, aby kontynuować naukę, a potem wracali by szlifować swój talent pod okiem Matejki. Do nich należeli m.in. Sylweryusz Saski, Emanuel Hercisz (il. 8), Stanisław Wyspiański i Józef Mehoffer³⁵. Stypendia zagraniczne uczniowie

dział nagrodzonych. Zob. M. Haake, *Figuralizm Aleksandra Gierymskiego*, Poznań 2015, s. 78–83.

33 Obraz namalowany przez Unierzyskiego zyskał wielkie uznanie uczniów, a przede wszystkim Matejki. Został wystawiony w Szkole Sztuk Pięknych, a następnie zakupiony przez Muzeum Narodowe w Krakowie. Zob. W. Prokesch, *Józef Unierzyski*, Kraków 1916, s. 9. Podobnie inne dzieła powstałe w oddziale kompozycyjnym znajdują się w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie.

34 Zob. Świadectwo ucznia Jana Waszkiewicza z II pół. 1885/1886, AASP, KS4, k. 25.

35 Na temat pobytu Wyspiańskiego i Mehoffera na stypendium w Paryżu oraz Karola Maszkowskiego na stypendium w Monachium można przeczytać w opracowaniu: *Listy Stanisława Wyspiańskiego do Karola Maszkowskiego*, oprac. M. Rydlowa, Kraków 1997. Temat ten przewija się także w innych pozycjach: *Listy Stanisława*

N° 81.

bezeugt ferner, daß Heinrich Hermann und
Walter von Akademien als Zögling der kaiserlichen
Malerklasse während des Wintersemesters 1882/83
mit sehr gutem Fleiß und bei sehr vielen
Leistungen sehr gute Leistungen gemacht und sich
sehr lobenswürdig betragen hat.

München, den 6. März 1883.

Vorsteher: Alt. Dekan der Professoren:

C. Piloty

Meinere

I. Platz: sehr gut, sehr viel, sehr gut, sehr lobenswürdig.

II. " :

III. " :

IV. " :

8. Zaświadczenie dla Emanuela Herncisza z Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu z 6 marca 1883, AASP, TB220

zdobywali, uczestnicząc w konkursach ogłaszanych przez Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych albo Wydział Krajowy we Lwowie (il. 9). Korzystano również ze stypendium im. Jana Matejki, a także z funduszu Henryka Siemiradzkiego. Prace uczniów wykonane podczas nauki w zagranicznych uczelniach (w Monachium, Wiedniu czy w Paryżu) były zatrzymywane w murach krakowskiej szkoły jako dowód ich pilności, ale i na pamiątkę po wybitnych artystach.

Po śmierci Jana Matejki w 1893 roku, przez kilka pierwszych lat, Szkoła Sztuk Pięknych w Krakowie funkcjonowała według zasad wypracowanych przez ostatnie dwudziestolecie. Również organizacja konkursów i system nagradzania uczniów pozostały bez zmian. W ślad za aktualizowaniem programów nauczania wprowadzano modyfikacje reguł konkursowych. W 1896 roku powstała pracownia malarstwa krajobrazowego prowadzona przez Jana Stanisławskiego i wówczas ustanowiono konkurs i nagrodę za krajobraz. W maju 1897 roku rozstrzygnięto konkurs na krajowidok przedstawiający wiosnę. Pierwszą nagrodę przyznano Ignacemu Pieńkowskiemu, a drugą Alfonsowi Karpińskiemu³⁶. Większe zmiany reguł konkursowych nastąpiły w okresie sprawowania dyrektury przez Juliana Fałata (1895–1909). Początkowo ogłaszano jeszcze konkurs na rysunek z figury antycznej, ale z czasem brano pod uwagę wyłącznie akt akademicki z modelu. Po zakończeniu I wojny światowej i odzyskaniu przez Polskę niepodległości zrezygnowano z przyznawania medali, zastępując je dyplomami. Nagrody pieniężne były uwzględniane w rocznym budżecie uczelnianym. Z czasem zrezygnowano z finansowych gratyfikacji, ograniczając się do wyróżnień po przeglądach prac studenckich semestralnym i rocznym. Wyróżnieni byli typowani przez kierowników pracowni, a decyzja o przyznaniu pochwały zapadała podczas posiedzenia rady wydziału. Zasady organizacji konkursów z końca XIX wieku oraz z XX wieku zmieniały się wraz z ewolucją struktury uczelni, a analiza ich modyfikacji wymaga przyszłych badań.

System konkursów organizowanych w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie z pewnością był odzwierciedleniem zasad konkursowych wypracowanych w Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu oraz w Akademii Sztuk

Wyspiańskiego do Józefa Mehoffera, Henryka Opieńskiego i Tadeusza Stryjeńskiego, oprac. M. Rydlowa, Kraków 1994; J. Mehoffer, *Dziennik*, oprac. J. Puciata-Pawłowska, Kraków 1975; M. Smolińska-Byczuk, *Młody Mehoffer*, Kraków 2004; M. Zgórniak, *Spis polskich uczniów Académie Julian*, „Biuletyn Historii Sztuki” 82 (2020) nr 3, s. 463–479, <https://doi.org/10.36744/bhs.650>.

36 Protokół posiedzenia dyrekcji i profesorów z 6 maja 1897 r., AASP, TA174, k. 30.

N° 11221

Ogłoszenie konkursu

[illegible][illegible][illegible][illegible]

Podam i wzmiankę o karmiarach i kochankach, jak i o innych osobach, które były przy dworze króla. -
X Wykazuję tutaj imiona królów i królowych, którzy byli w Polsce. -

Die *Arctostaphylos uva-ursi* 1814. -
Linn.

that probably are mine or are of mine's kin.

Snarzynski

San Mateo Co.

Pięknych w Monachium. Podobnie jednak jak w Krakowie, w wymienionych zagranicznych uczelniach temat ten nie został do tej pory opracowany, a zebranie danych wymaga przejrzenia protokołów posiedzeń rad profesorów³⁷. W Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu stworzono bazę studentów (*Preisbuch*), którzy otrzymali nagrody, ale nie ma w niej informacji na temat zadań konkursowych. Z dostępnych opracowań biograficznych dotyczących artystów studiujących za granicą można dowiedzieć, że Franciszek Kurz (Kurtz), student Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu od 1794 roku, po czterech latach nauki został, jako pierwszy Polak, odznaczony drugą nagrodą Gundela za rysunek głowy³⁸. Inny student akademii wiedeńskiej, Artur Grottger, za kompozycję dyplomową *Spotkanie króla Jana III z cesarzem Leopoldem I pod Schwechatem po oswobodzeniu Wiednia od Turków* przygotowaną w meisterschuli Chrystiana Rubena otrzymał na dorocznej wystawie nagrodę pieniężną w kwocie 315 florenów³⁹. W akademii monachijskiej studenci przystępowali do dorocznego konkursu na kompozycję. W 1871 roku Aleksander Gierymski przygotował pracę przedstawiającą scenę sądu ze sztuki Szekspira *Kupiec wenecki*⁴⁰. W Monachium studiował także Julian Fałat. Uczęszczał do pracowni prof. Raaba do oddziału akwafort, gdzie w 1878 roku otrzymał medal brązowy, a w następnym roku srebrny⁴¹. Dodatkowo zakupiono jego dwie prace do zbiorów Akademii, o czym dowiedział się z uczelnianej tablicy ogłoszeń. Dyplom Akademii Sztuk Pięknych w Monachium

37 Na temat konkursów i nagród w Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu wydano dwie książki, które dotyczą nagród z architektury: U. Karasek, *Die großen Preise der Akademie für Architektur (Hofpreise) von 1820–1917*, Wien 1964; B. Litschauer, *Die großen Preise der Akademie (Architektur) von den Anfängen bis 1820*, Wien 1964. Opublikowano także pracę, w której autorka porównuje nagrody za prace malarskie i rzeźbiarskie w Akademii wiedeńskiej z tymi przyznawanymi w Paryżu i Berlinie. Opracowanie obejmuje lata 1731–1750. Zob. M. Pötter, *Die Preise für Malerei und Bildhauerei an der Akademie der bildenden Künste Wien zur Zeit von Schuppers ein Vergleich mit Paris und Berlin*, Wien 2008.

38 Por. A. Straszewska, *Sztuka, Wiedeń, Galicja i nie tylko... Art, Vienna, Galicia, and more...*, t. 1: *Studenci z ziem dawnej Rzeczypospolitej w Akademii der bildenden Künste w Wiedniu (1726–1938)*, Lublin–Warszawa 2022, s. 89.

39 Por. Arthur i Wanda. *Dzieje miłości Arthura Grottgera i Wandy Monné. Listy – pamiątki*, podali do druku M. Wolska i M. Pawlikowski, t. 1, Medyka–Lwów 1928, s. 119.

40 Por. M. Haake, *Figuralizm Aleksandra Gierymskiego*, s. 78–83.

41 Por. J. Fałat, *Pamiętniki*, Katowice 1987, s. 77.

z trzema srebrnymi medalami zdobył Teodor Axentowicz⁴². Na podstawie podanych przykładów można wskazać podobieństwa i różnice w uczelnianych systemach konkursowych oraz w sposobie nagradzania uczniów. Analogicznie w wymienionych szkołach wyższych przyznawano nagrody pieniężne oraz medale, ale w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie nie było zwyczaju kupowania prac do zbiorów. Jednak aby móc dokonać analizy porównawczej, konieczne są szczegółowe badania zasobów archiwalnych.

Bibliografia

- Anatomia artystyczna: podręcznik akademicki Władysława Łuszczkiewicza*, oprac. J. Wielgut-Walczak, Kraków 2014.
- Arthur i Wanda. Dzieje miłości Arthura Grottgera i Wandy Monné. Listy – pamiętniki*, podali do druku M. Wolska i M. Pawlikowski, t. 1, Medyka–Lwów 1928.
- Artyści ze szkoły Jana Matejki*, oprac. K. Jarmuł, Muzeum Śląskie w Katowicach, katalog wystawy, Katowice 2002.
- Czarno na białym. 200 lat rysunku w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych*, oprac. A. Jankowska-Marzec, Muzeum Narodowe w Krakowie, katalog wystawy, Kraków 2019.
- Fałat J., *Pamiętniki*, Katowice 1987.
- Fałat J., *Pamiętniki*, Warszawa 1935.
- Fałat znany i nieznany. Korespondencja z lat 1874–1895*, t. 1, oprac. M. Aleksandrowicz, Bielsko-Biała 2003.
- Fundacje, nagrody 1873–1939, Uchwała dyirekcji Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie podjęta na posiedzeniu 9 lutego 1873 roku w sprawie przyznania nagród dla uczniów Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie, Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA10.
- Gorzkowski M., *Jan Matejko. Epoka od r. 1861 do końca życia artysty z dziennika prowadzonego w ciągu lat siedemnastu*, oprac. K. Nowacki, I. Trybowski, Kraków 1993.
- Haake M., *Figuralizm Aleksandra Gierymskiego*, Poznań 2015.
- Jabłoński I., *Wspomnienie o Janie Matejce*, oprac. M. Treter, Lwów 1912.

42 Por. P. Kopszak, *Teodor Axentowicz [1859–1938]*, Warszawa 2007, s. 7.

- Jan Matejko i jego szkoła*, oprac. T. Grott, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie, katalog wystawy, Kraków 1950.
- Kopszak P., *Teodor Axentowicz [1859–1938]*, Warszawa 2007.
- Kowalski L., *Pendzlem i piórem*, Kraków [1934].
- Lepszy L., *Wspomnienie artysty*, Kraków 1895.
- Listy Stanisława Wyspiańskiego do Józefa Mehoffera, Henryka Opieńskiego i Tadeusza Stryjeńskiego*, oprac. M. Rydlowa, Kraków 1994.
- Listy Stanisława Wyspiańskiego do Karola Maszkowskiego*, oprac. M. Rydlowa, Kraków 1997.
- Łuszczkiewicz W., *Nauka o budowie kształtów zewnętrznych ciała ludzkiego*, Kraków 1882.
- Materiały do dziejów Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie 1816–1895*, red. J. Dutkiewicz, oprac. J. Jeleniewska-Ślesińska, W. Ślesiński, A. Załuski, Wrocław 1959.
- Mehoffer J., *Dziennik*, oprac. J. Puciata-Pawłowska, Kraków 1975.
- Odpis reskryptu Ministerstwa Oświecenia z dnia 25 listopada 1879 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA3.
- Ogłoszenie konkursu na stypendium cesarskie z 15 czerwca 1874 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA211.
- Pismo W. Gadowskiego do Dyrekcji Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie z dnia 17 maja 1881 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA106.
- Program malarstwa w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie na rok 1873/1874 autorstwa Władysława Łuszczkiewicza, Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA3.
- Program nauczania rysunku elementarnego i wyższego w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie w roku szkolnym 1873/1874 autorstwa Władysława Łuszczkiewicza, Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA3.
- Program nauki malarstwa w oddziale V i VI na rok 1884/1885* autorstwa L. Löfflera z 1 sierpnia 1884 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA3.
- Program nauki rysowania w oddziale II na rok 1884/1885* autorstwa I. Jabłońskiego z dnia 1 sierpnia 1884 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA3.
- Program nauki w oddziale IV na rok szkolny 1884/1885* autorstwa F. Cynka z 1 sierpnia 1884 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA3.

- Program wykładów anatomii w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie w roku 1873/1874 autorstwa Władysława Łuszczkiewicza, Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA3.
- Program wykładu perspektywy na rok 1873/74 opracowany przez Władysława Łuszczkiewicza 25 lipca 1873 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA3.
- Prokesch W., *Józef Unierzycki*, Kraków 1916.
- Prokesch W., *Z dziejów krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych*, Kraków 1917.
- Protokół posiedzenia dyrekcji i profesorów Szkoły Sztuk Pięknych z 3 stycznia 1874 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA171, k. 3–4.
- Protokół posiedzenia dyrekcji i profesorów Szkoły Sztuk Pięknych z 20 czerwca 1874 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA171, k. 11.
- Protokół posiedzenia dyrekcji i profesorów Szkoły Sztuk Pięknych z 15 grudnia 1874 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA171, k. 31–32.
- Protokół posiedzenia dyrekcji i profesorów z 6 maja 1897 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA174, k. 30.
- Protokół posiedzenia Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie z dnia 19 lipca 1877 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA171, k. 163–167.
- Ręgorowicz L., *Dzieje krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych*, Lwów 1928.
- Rotter J., *Kilka uwag o dekoracjach artystyczno-przemysłowych*, Kraków 1890.
- Rotter J., *Kilka uwag o doniosłości rysunku dla rękodzielnika*, Kraków 1891.
- Rzepińska M., *Władysław Łuszczkiewicz: malarz i pedagog*, Kraków 1983.
- Smolińska-Byczuk M., *Młody Mehoffer*, Kraków 2004.
- Straszewska A., *Sztuka, Wiedeń, Galicja i nie tylko... Art, Vienna, Galicia, and More...*, t. 1: *Studenci z ziem dawnej Rzeczypospolitej w Akademii der bildenden Künste w Wiedniu (1726–1938)*, Lublin–Warszawa, 2022.
- Świadeństwo frekwencji Karola Maszkowskiego z 14 listopada 1888 r. podpisane przez Izzydora Jabłońskiego z adnotacją o zdobyciu przez ucznia I nagrody za rysunek głowy z antycznego odlewu, Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TB220.
- Świadeństwo ucznia Jana Waszkiewicza z II pół. 1885/1886, Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, KS4, k. 25.

- Świeykowski E., *Pamiętnik Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie (1854–1904)*, Kraków 1905.
- Witkiewicz S., *Jan Matejko*, Kraków 1903.
- Wykaz ofiarowanych rysunków, Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TA7.
- Zaświadczenie dla Emanuela Herncisza z Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu z 6 marca 1883 r., Archiwum Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie, TB220.

Abstrakt

Joanna Grabowska

*Konkursy i nagrody w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie
w czasach dyrektury Jana Matejki 1873–1893*

Konkursy dla uczniów Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie były w latach 1873–1893 ważnym elementem procesu dydaktycznego. Nagradzano rysunki oraz prace malarskie wykonane z antycznego odlewu i modelu, akt akademicki z modelu męskiego, pracę rzeźbiarską oraz zadanie rysunkowe z perspektywy. Wyróżnieni otrzymywali nagrody pieniężne fundowane przez Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie. Uczniów oddziału kompozycyjnego prowadzonego przez Jana Matejkę honorowano medalami. Nagradzane prace pokazywano na wystawie wieńczącej rok szkolny. Wypracowano stały harmonogram konkursów, co motywowało ich uczestników do pracy i przygotowywało do udziału w wystawach sztuki. Wśród przystępujących do rywalizacji znajdowali się uczniowie, którzy po zakończeniu edukacji stali się wybitnymi artystami: Stanisław Wyspiański, Jacek Malczewski, Józef Mehoffer, Alfred Daun, Wincenty Wodzinowski, Włodzimierz Tetmajer. Zagadnienia podjęte w artykule dotyczą: zasad organizowanych konkursów, tematyki konkursów, nagrodzonych uczniów, procesu dydaktycznego w Szkole Sztuk Pięknych i roli grona pedagogicznego w kształceniu artystycznym.

Słowa kluczowe:

edukacja artystyczna, Szkoła Sztuk Pięknych w Krakowie, Jan Matejko, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie

Abstract

Joanna Grabowska

Competitions and awards at the School of Fine Arts in Kraków during Jana Matejko's directorship 1873–1893

Competitions for students of the School of Fine Arts in Kraków were an important element of the teaching process in the years 1873–1893. Prizes were awarded for drawings and paintings made from an antique cast and model, an academic nude from a male model, a sculptural work and a drawing task from perspective. Distinguished students received cash prizes funded by the Society of Friends of Fine Arts in Kraków. Students from the composition department led by Jan Matejko were honored with medals. Award-winning works were shown at an exhibition at the end of the school year. A fixed schedule of competitions was developed, which motivated students to work and prepared them to participate in art exhibitions. Among those entering the competition were students who became outstanding artists after completing their education. They included: Stanisław Wyspiański, Jacek Malczewski, Józef Mehoffer, Alfred Daun, Wincenty Wodzinowski, Włodzimierz Tetmajer. The issues discussed in the article concern: the rules of organized competitions, the topics of the competitions, awarded students, the didactic process at the School of Fine Arts and the role of the teaching staff in artistic education.

Keywords:

artistic education, School of Fine Arts in Krakow, Jan Matejko, Society of Friends of Fine Arts in Krakow